

Kramerius 5

Digitální knihovna

Podmínky využití

Knihovna AV ČR poskytuje přístup k digitalizovaným dokumentům pouze pro nekomerční, vědecké a studijní účely a pouze pro osobní potřebu uživatelů. Část dokumentů Digitální knihovny AV ČR podléhá autorským právům. Využitím digitální knihovny a vygenerování kopie části digitalizovaného dokumentu se uživatel zavazuje dodržovat tyto podmínky, které musí být součástí každé zhotovené kopie. Jakékoli další kopírování materiálů z digitální knihovny není možné bez případného písemného svolení Knihovny AV ČR.

Hlavní název: **Živa**

Vydavatel: **Matice česká při Museu Království českého**

Vydáváno v letech: **1853-1864**

Číslo ročníku: **43**

Číslo výtisku: **2**

Datum vydání čísla: **1995**

Identifikátor ISSN: **0044-4812**

Identifikátor SICI: **nezjištěn**

Stránky: **87, 88**

Vyhubení savci II. (hlodavci, sirény, ploutvonožci)

Miloš Anděra

V dlouhém výčtu živočichů, které má člověk od počátku novověku na svědomí, jsou hlodavci zastoupeni 25 druhy a 7 poddruhy (viz. tab.). Největší díl připadá na čeleď myšovitých (*Muridae*) - 8 druhů a 2 poddruhy. Jde hlavně o zástupce autochtonní australské fauny. Je všeobecně málo známou skutečností, že původní zvířena tohoto kontinentu zahrnuje - kromě ptakořitných, vačnatců a letounů - asi 50 druhů malých a středně velkých hlodavců. Hlavními příčinami vyhubení některých z nich jsou zavlečení placentálních šelem a drastické změny přírodního prostředí, spojené s rozmachem chovu ovcí i skotu. Kromě krysy stavitelské (*Leporillus apicalis*), vyhubené asi před 60 lety, vymizely ostatní druhy již během 2. poloviny 19. století. Zbývající dva vyhubené druhy čeledi - krysa Maclearova (*Rattus macleari*) a krysa buldočí (*R. na-*

tivitatus) pocházejí z Vánočního ostrova v Indickém oceánu. Také pro ně se stalo osudným zavlečení zejména psů a koček.

Z čeledi křečkovitých (*Cricetidae*) je podle dostupných údajů vyhubeno asi 6 druhů a 3 poddruhy z Malých Antil, Galapážského souostroví a různých míst Severní a Střední Ameriky (Mexiko, Kalifornie). Příčiny vyhubení nejsou vždy zcela jasné. Nelze vyloučit, že v některých případech jde i o taxonomické nejasnosti. Například křečička Pembertonova (*Peromyscus pembertonii*) známe z jediného nálezu z konce minulého století, podle něhož byl jako druh popsán, přičemž diagnostické znaky nejsou příliš přesvědčivé. Podobně je tomu i u křečka Nelsonova (*Oryzomys nelsoni*).

Zatímco u obou dosud zmíněných čeledí představují vyhubené druhy pouhých 1 - 2 % současného druhové-

Tuleň karibský (*Monachus tropicalis*) je dosud jediným vyhubeným druhem ploutvonožců

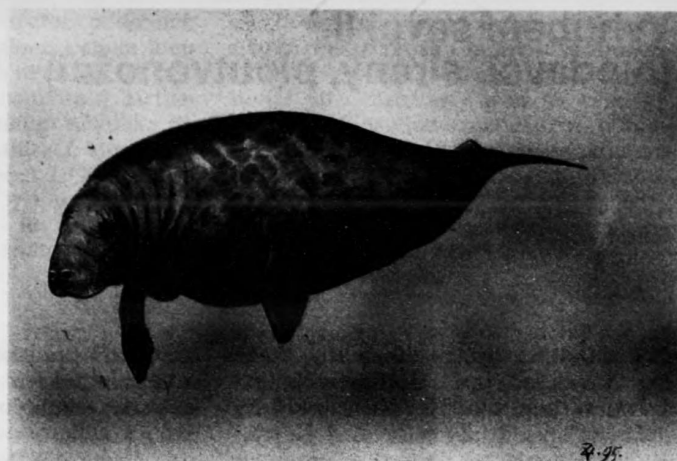
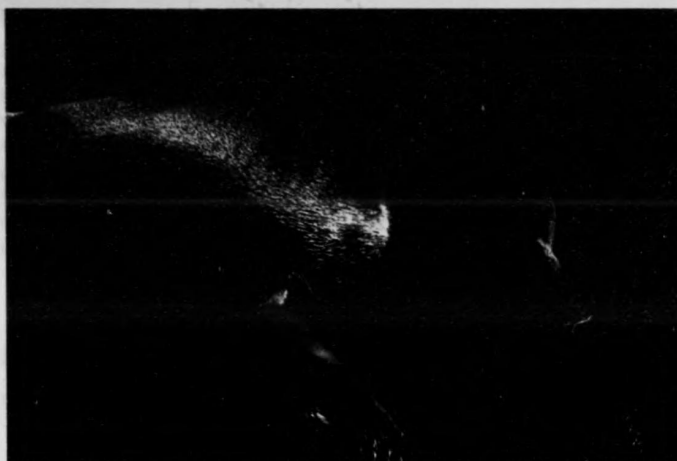
ho spektra, u jiných skupin hlodavců to může být mnohem více. Jihoamerická čeleď korovitých (*Echimyidae*) zahrnuje 43 recentních druhů s tuhou štětinatou srstí a lámavým ocasem (podobně jako u ještěrek). Čtyři vyhubené ostrovní druhy z Velkých Antil tak představují desetinu celé čeledi. Ještě výrazněji se tento trend projevuje u hutiovitých (*Capromyidae*) z karibských ostrovů. Z 15 až 20 recentních druhů stromových nutrií jich bylo v tomto tisíciletí vyhubeno přinejmenším šest, tj. 30 - 40 % (a navíc 2 poddruhy). Až dosud se předpokládalo, že jejich zánik je výhradně spojen s příchodem Evropanů. Nejnovější poznatky, zvláště analýza koster radio-karbonovou metodou však naznačují, že přinejmenším některé druhy asi vyhubilo domorodé obyvatelstvo ještě před objevením Nového světa.

Dalším zajímavým druhem je quemi (*Quemisia gravis*) z čeledi *Heptaxodontidae*. Tohoto středně velkého hlodavce z Velkých a Malých Antil známe jen z kosterních nálezů. Měl masivně stavěnou lebku a chrupem se podobá dnešním pakaranám (*Dinomyidae*), jeho stoličky však měly na žvýkací ploše 7 lamel. Quemi byl popsán prof. G. S. Millerem v roce 1929 na základě četných nálezů kosterních fragmentů z archeologických výzkumů odpadních jam na ostrově Hispaniola. Může být totožný s větším stromovým hlodavcem, o kterém se zmiňuje i Ovide v přehledu zvířat ostrova Hispaniola, vydaném asi 25 let po objevení ostrova Španěly. Jiní zástupci této čeledi (např. *Amblyrhiza inundata*, *Elasmodontomys obliquus*, *Clidomys osborni*, *C. parvus*) naopak vymizely zřejmě už v pozdním pleistocénu, a proto je v našem přehledu živočichů vyhubených od počátku novověku neuvádíme.

Mezi vyhubené druhy hlodavců se někdy řadí i hutie *Geocapromys columbianus*. Současní taxonomové ji ale považují jen za synonymum dosud žijící hutie prasečí (*G. browni*). Podobně i křeček *Oryzomys antillarum* se zdá být totožný s běžně rozšířeným středoamerickým druhem *O. couesi*.

Krysa bělonohá (*Conilurus albipes*) patřila k mnohým původním savcím druhům Austrálie, ale osudnými se jí stali zejména kočky a psi bílých osadníků

Mezi hlodavci známe i jeden zno-
vuobjevený druh. Je jím křeček gala-
pázský (*Oryzomys galapagoensis*).
Byl popsán v r. 1839 G. R. Waterhau-
sem z ostrova Chatman (= San Cristó-
bal) v Galapázkém souostroví podle
materiálu, který přivezl Charles Dar-
win ze své okružní cesty kolem světa
na lodi Beagle. Protože nebyl od té
doby zjištěn, objevil se na seznamech
vyhubených druhů. Až teprve nedáv-
no ho nečekaně objevili američtí zoo-

logové na sousedním ostrově Barrington (= Santa Fé).

U mořských savců je počet vyhube-
ných druhů ve srovnání se suchozem-
skou faunou nepatrný. Jde o pouhé
2 druhy a 1 poddruh. Případ korouna
Stellerova (*Hydrodamalis gigas*), en-
demitního druhu sirény (*Sirenia*)
z Beringova moře, je všeobecně zná-
mý. Jeho historie je velmi krátká:
v r. 1741 korouna objevil G. W. Steller,
přírodovědec výzkumné výpravy na

Je otázkou, zda endemický tuleň bajkalský
(*Phoca sibirica*) přežije znečišťování Bajkal-
ského jezera (vlevo). Koroun Stellerův
(*Hydrodamalis gigas*) byl vědecky popsán až
12 let po svém vyhubení. Foto M. Anděra,
orig. V. Zadražil

lodi St. Peter, směřující do severního
Pacifiku, kterou vedl Dán V. Bering.
Po ztroskotání lodi u dnešního Berin-
gova ostrova v Komandorském sou-
ostroví se posádka setkala s nezvyklý-
mi mořskými savci, které G. W. Steller
ve svém deníku podrobně a věrohod-
ně popsal. Koroun evidentně dorůstal
podstatně větších rozměrů než dosud
žijící zástupci sirén (tj. dugong a ka-
pustňáci), nejtěžší jedinci vážili údaj-
ně až 6 tun. Zvířata se zdržovala v po-
břežních vodách a při své krotkosti
byla pro námořníky snadným zdro-
jem obživy. Není tedy divu, že brzy
byl druh zcela vyhuben. Celá epizoda
trvala pouhých 27 let, poslední kus
byl uloven r. 1768. O existenci druhu
dnes svědčí jen zmíněný podrobný
popis a několik koster dochovaných
v muzeích (např. v Moskvě a Lenin-
gradě). Teprve na jejich podkladě ko-
rouna vědecky popsal E. A. W. Zim-
merman v roce 1780, tedy až 12 let
po vyhubení.

Tuleň karibský (*Monachus tropicalis*)
pochází na rozdíl od korouna ze
subtropických vod; kdysi obýval v hoj-
ném počtu celou karibskou oblast.
S délkou téměř 2,5 m a hmotností
až 180 kg patřil k největším tuleňům.
V 18. a 19. století byl hodně loven pro
kožešinu i tuk. Údaje o posledních po-
zorováních pocházejí z let 1952 -
1954. Počátkem 70. a 80. let podnikli
Američané několik leteckých moni-
torovacích akcí i expedic do míst jeho
původního výskytu, avšak bez přízni-
vého výsledku. Dodejme, že 2 příbuz-
né druhy dnes přežívají ve vodách
Středozevního moře a v Havajském
souostroví.

Pro úplnost se zmíníme i o lachtano-
vi japonském (*Zalophus californianus japonicus*). Jako poddruh široce
rozšířeného lachtana kalifornského
obýval mořské pobřeží japonských
ostrovů Kjúšú, Šikoku a Honšú přibliž-
ně do roku 1960. Předpokládanou pří-
činou vymizení je také nadměrný lov.

Vyhubené druhy a poddruhy hlodavců, sirén a ploutvonožců

Druh, poddruh	Rozšíření	Období vyhubení	Příčiny vyhubení
HLODAVCI (RODENTIA)			
krysa Maclearova (<i>Rattus macleari</i>)	Vánoční o. (Indický oceán)	1908	Z
krysa buldočí (<i>R. nativitatus</i>)	dtto	1908	Z
krysa pouštní (<i>Notomys amphus</i>)	stř. Austrálie	1896	?
krysa dlouhoocasá (<i>N. longicaudatus</i>)	jz. a stř. Austrálie	1901	B, Z
krysa ušatá (<i>N. macrotis</i> = <i>N. megalotis</i>)	jz. Austrálie	1843-1850	B, Z
krysa bělonohá (<i>Conilurus albipes</i>)	v. a j. Austrálie	1875	B, Z
krysa stavitelská (<i>Leporillus apicalis</i>)	j. a jv. Austrálie	1930-1933	L (B)
krysa <i>Rattus tunneyi culmorum</i>	Klokaní o. (Austrálie)	1850	Z
myš Gouldova (<i>Pseudomys gouldi</i>)	j. a jv. Austrálie	1850	L (B)
myš <i>Mus musculus muralis</i>	St. Kilda (Hebridy)	1931	Z
křeček antilský (<i>Megalomys desmaresti</i>)	Martinique (M. Antily)	1902	B, Z
křeček ostrovní (<i>M. luciae</i>)	Santa Lucia (M. Antily)	1800-1900	B, Z
křeček Nelsonův (<i>Oryzomys nelsoni</i>)	Mexiko	1898	B, Z
křečík Pembertonův (<i>Peromyscus pembertoni</i>)	Mexiko	1932	?
křeček Thomasův (<i>Oligorhizomys victus</i>)	S. Vincent (M. Antily)	1877-1900	?
křeček galapázký (<i>Nesorhizomys swartbi</i>)	S. Salvador (Galapágy)	1906	B, Z
křeček <i>Nesorhizomys indefessus indefessus</i>	Indefatigable, Seymour (Galapágy)	1945	B, Z
hrafoš <i>Microtus californicus scirpensis</i>	Inyo County, Kalif. (USA)	1917	?
hrafoš <i>Microtus pennsylvanicus nesophilus</i>	o. Gull Isl., N. Y. (USA)	1900	?
koro antilský (<i>Brotomys voratus</i>)	Hispaniola (V. Antily)	1650	Z, B
koro kubánský (<i>Boromys ofella</i>)	Kuba, Juventud (V. Antily)	1870	Z, B
koro Torreův (<i>Boromys torrei</i>)	dtto	1870	Z, B
koro ostrovní (<i>Heteropsomys insularis</i>)	Portoriko (V. Antily)	1500-?	
hutia ostrovní (<i>Geocapromys thboracatus</i>)	o. Little Swan (Honduras)	1950	L, B
hutia horská (<i>Isolobodon montanus</i>)	dtto	1500-?	L, B
hutia Allenova (<i>I. portoricensis</i> = <i>I. leviri</i>)	dtto	1700	L, Z, B
hutia antilská (<i>Hexalobodon phenax</i>)	Hispaniola (V. Antily)	1500-?	L, B
hutia <i>Geocapromys ingrabami irrectus</i>	Crooked Isl. (Bahamy)	1600-?	Z
hutia <i>Geocapromys ingrabami abaconis</i>	Great Abaco (Bahamy)	1600-?	Z
zaguti malá (<i>Plagiodontia araneum</i>)	Hispaniola (V. Antily)	1500-?	L, B
zaguti haitská (<i>Rhizoplagiodontia Lemket</i> = <i>Plagiodontia velozii</i>)	Haiti (V. Antily)	1600-?	L, B, Z
quemí (<i>Quemisia gravis</i>)	Hispaniola (V. Antily)	1500-?	L, B
SIRÉNY (SIRENIA)			
koroun Stellerův (<i>Hydrodamalis gigas</i>)	Beringovo moře	1768	L
PLOUTVONOŽCI (PINNIPEDIA)			
tuleň karibský (<i>Monachus tropicalis</i>), lachtan <i>Zalophus californianus japonicus</i>	Karibské m., Mexický zál. Japonsko	1952-1962 1960	L (B?) L

Vysvětlivky: L = lov, B = vymizení biotopů, Z = zavlečení nepůvodních druhů